

‘Τοῦ δὲ πολέμου οἱ καιροὶ οὐ μενετοὶ ‘

Ἄρθρο του Πάνου Λώλου () στην «Καθημερινή της Κυριακής»*

5 Απριλίου 2020

Ὅπως υποστηρίχθηκε και με τον πλέον επίσημο τρόπο, η χώρα μας εισήλθε σε ένα πόλεμο με έναν ασύμμετρο εχθρό, αυτόν της πανδημίας. Οι οικονομικές επιπτώσεις αυτού του πολέμου είναι ήδη ορατές με επώδυνο τρόπο και πρόκειται να διαμορφώσουν το άμεσο και το μεσοπρόθεσμο μέλλον με τρόπο καθοριστικό. Η ευθύνη μας ως χώρα δεν είναι να αντιμετωπίσουμε απλώς την κατάσταση με τρόπο αμυντικό ώστε να περισώσουμε ό,τι μπορεί να περισωθεί από την ελληνική οικονομία που μόλις εξήλθε ενός ιδιότυπου πολέμου που είχε ως αποτέλεσμα την απώλεια του 25% του ΑΕΠ εντός ολίγων ετών, αλλά, να ενεργήσουμε με ευέλικτο και αποτελεσματικό τρόπο στρεφόμενοι προς το μέλλον και μάλιστα με δυναμικό τρόπο.

Η είσοδος της χώρας μας ταυτόχρονα με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες σε καθεστώς απότομης πτώσης της οικονομικής δραστηριότητας συνιστά ένα μεγάλο πρόβλημα αλλά και μια μεγάλη ευκαιρία να αναπροσδιορίσουμε άμεσα τις προτεραιότητες μας βάση των συνθηκών που επικρατούν και βάση όσων αναμένεται να συμβούν στην οικονομία. Η διαπίστωση ότι η Ευρώπη δεν είναι όσο ισχυρή βιομηχανικά θα έπρεπε να είναι, καθίσταται περισσότερο επίκαιρη από ποτέ από τη στιγμή που αναμένει τις εισαγωγές υγειονομικού και ιατροτεχνολογικού εξοπλισμού από την Άπω Ανατολή. Η θεωρία του απόλυτου πλεονεκτήματος (absolute advantage concept) όπως αναπτύχθηκε από τον Adam Smith δοκιμάζεται ανοιχτά πλέον και για πρώτη φορά μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου παρά την πλήρη κυριαρχία του κεφαλαιοκρατικού συστήματος, την εμπέδωση του διεθνούς εμπορίου και την ανάπτυξη υπερεθνικών οργανισμών όπως η Ε.Ε. Η προοπτική αδυναμίας εξασφάλισης επάρκειας και εφοδιασμού Α΄ υλών και βασικών διατροφικών αγαθών, έστω και για σύντομη χρονική διάρκεια, δεν ανήκει στη σφαίρα της φαντασίας αλλά στις πραγματικές απειλές που καλείται ακόμη και ο ανεπτυγμένος κόσμος πλέον να αντιμετωπίσει.

Η κατάσταση εντός της Ε.Ε. πρόκειται εκ των πραγμάτων να είναι περισσότερο πολύπλοκη απ' ό,τι συνήθως. Οικονομικά ενδιαφέρουσα αλλά πολιτικά άτονη, η Ε.Ε. δεν έχει επιδείξει ακόμη την ετοιμότητα να αντιμετωπίσει την πανδημία και τις επιπτώσεις της σε οικονομικό επίπεδο παρά την de facto κατάλυση του συμφώνου δημοσιονομικής σταθερότητας.

Η πιθανότητα συμφωνίας για την έκδοση ομολόγου ειδικού σκοπού υφίσταται, καίτοι η Γερμανία φέρεται να ανθίσταται, αλλά πιθανόν να επιτευχθεί όταν θα έχει παρέλθει κρίσιμος χρόνος που δεν θα ευνοεί την άμεση επούλωση των πληγών. Η ηγεσία της Ε.Ε. είναι αναμφίβολο ως προς το κατά πόσο θα επιτύχει συμβιβασμό, θα επιτύχει την υποστήριξη της απασχόλησης, που τίθεται ως προτεραιότητα, με γενναίο τρόπο και θα διευκολύνει τις άμεσες ξένες επενδύσεις ικανοποιώντας τις ανησυχίες για εξαγορές από τρίτες χώρες που μπορεί να απειλήσουν την δημόσια ασφάλεια και τα εθνικά συμφέροντα. Η υπόθεση του Brexit, ως προς τις επιπτώσεις της, δεν έχει ακόμη κλείσει. Οι πολιτικοί ηγέτες που προτάσσουν ιδιότυπα εθνικά ή μη συμφέροντα ακόμη και αν αυτά αντίκεινται σε θεμελιώδεις αρχές της Ε.Ε. είναι ακόμη στην εξουσία και κατά πάσα πιθανότητα θα βρουν στο μέλλον μιμητές αφού η επιστροφή στην λογική των κλειστών συνόρων θα διευκολύνει την αποδοχή της ρητορικής τους και την αναβίωση φαινομενικά νεκρών στερεοτύπων. Η παρούσα κρίση θα επιτρέψει πολύ εύκολα στους πολίτες των χωρών μελών της Ε.Ε. να ξεχάσουν τα αγαθά της συμμετοχής τους σε αυτή την υπερεθνική συσσωμάτωση και να αναζητήσουν εύκολες λύσεις σε αφερέγγυους θεσμούς και αντιδραστικές αντιλήψεις. Είναι ανησυχητικό ότι ορισμένες κυβερνήσεις χωρών-μελών ενέδωσαν ήδη στον πειρασμό της ιδιοτελούς πορείας όπως συνέβη με την απαίτηση η εγχώρια τους βιομηχανία να προμηθεύσει κατά προτεραιότητα τους εγχώριους πελάτες.

Η είσοδος της χώρας μας σε αυτή την διεθνή κατάσταση προσφέρει την δυνατότητα να ληφθούν άμεσα συγκεκριμένες αποφάσεις με στόχο την αξιοποίηση των συγκυριών και την καταγραφή πλεονεκτημάτων για την εθνική μας οικονομία. Δεδομένου του ισχυρού πλήγματος που δέχεται ήδη ο τουρισμός ως κλάδος με μεγάλη συμμετοχή στο εισόδημα της χώρας και την πτώση της εσωτερικής ζητήσεως ως απότοκο της παύσης της οικονομικής δραστηριότητας, η αυτονόητη επιλογή στην οποία πρέπει να προβούμε άμεσα είναι η ενίσχυση της ελληνικής βιομηχανίας.

Η Ιταλία, η Γερμανία, η Κύπρος, η Τουρκία, η Βουλγαρία, οι ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γαλλία, ο Λίβανος και η Ισπανία αποτέλεσαν το 2019 τους δέκα σημαντικότερους εξαγωγικούς προορισμούς για τα ελληνικά προϊόντα. Οι περισσότερες από τις μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες που είναι και αποδέκτες των ελληνικών εξαγωγών έχουν αναστείλει σημαντικό μέρος της παραγωγικής τους βάσεως και πιθανόν να ανασταλούν και στις υπόλοιπες στο μέλλον εφ' όσον η πανδημία δεν υποχωρήσει. Η επαναδραστηριοποίηση της βιομηχανικής παραγωγής που τελεί υπό απαγορεύσεις δεν θα είναι ανέφελη, δεδομένης της αδυναμίας εξασφάλισης ομαλού εφοδιασμού και ακώλυτων μεταφορών, μειωμένης ζητήσεως, ελλείψεων σε ανθρώπινο δυναμικό και κυρίως προβλημάτων στις ταμειακές ροές των επιχειρήσεων. Η ευρωπαϊκή βιομηχανία θα εξέλθει της περιόδου

της πανδημίας σοβαρά τραυματισμένη, χωρίς προοπτική άμεσης και πλήρους επιστροφής στα προ πανδημίας δεδομένα.

Η ελληνική βιομηχανία συμβάλει στο 87% της αξίας των εξαγωγών αγαθών και στο 42% των συνολικών εξαγωγών (συμπεριλαμβανομένου του τουρισμού, της ναυτιλίας και των μεταφορών). Παράλληλα, συνεισφέρει το 40% του συνολικού φόρου εισοδήματος των νομικών προσώπων και το 13% των αμοιβών των εργαζομένων στην Ελλάδα ενώ αμείβει κατά 37% καλύτερα τους εργαζόμενους της σε σχέση με τον μέσο όρο. Ένα πλήγμα στην ελληνική βιομηχανία ισοδυναμεί με άμεσο πλήγμα στα δημοσιονομικά έσοδα και μάλιστα με πολλαπλασιαστικές επιπτώσεις αφού οι επενδύσεις θα μειωθούν κατακόρυφα εάν συνεχιστεί η πανδημία και οι άμεσες ξένες επενδύσεις στην Ελλάδα είναι ούτως ή άλλως εξαιρετικά χαμηλές ως ποσοστό του συνολικού ακαθάριστου σχηματισμού παγίου κεφαλαίου. Το παραγωγικό διαθέσιμο της ελληνικής βιομηχανίας θα παραμείνει ικανό να ανταπεξέλθει σε αυξημένη ζήτηση, αλλά, χωρίς δραστηριότητα θα επέλθει μείωση της απασχόλησης, κάτι που πρέπει για προφανείς λόγους να αποφευχθεί. Η ευστάθεια της αγοράς ενέργειας θα διαταραχθεί με δυσμενέστερες επιπτώσεις στο μέσο και το οριακό κόστος όπως αυτό διαμορφώνεται επί της παρούσης λόγω της ζήτησης που προέρχεται από την βιομηχανία και ειδικά τις νυκτερινές ώρες. Ο κλάδος των μεταφορών που έχει δοκιμαστεί κατά την διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας στην Ελλάδα λόγω διατάραξης του εμπορικού ισοζυγίου (balance of trade) θα συρρικνωθεί και οι τράπεζες, οι οποίες διαθέτουν πλέον αυξημένη ρευστότητα, θα έχουν να συμπεριλάβουν νέες επισφάλειες από τον πλέον αξιόχρεο μέχρι στιγμής τομέα της οικονομίας που έχει να επιδείξει εισαγωγή χρήματος από το εξωτερικό και λειτουργεί με σχετικά σταθερό λειτουργικό κύκλο (operating cycle).

Η ευκαιρία για την κατάρτιση άμεσα ενός σχεδίου στήριξης και ανάπτυξης της ελληνικής βιομηχανίας δίδεται τώρα και μάλιστα με τον πλέον επιτακτικό τρόπο. Η ακώλυτη δραστηριότητα της εγχώριας βιομηχανίας, νοουμένου ότι τηρεί αυστηρές προϋποθέσεις πρόληψης σε θέματα υγείας - κάτι που είναι απολύτως συμβατό με το συμφέρον της αφού οποιαδήποτε αδράνεια σε γραμμή παραγωγής συνιστά κόστος με ευρύτερες προεκτάσεις- πρέπει να διασφαλιστεί θεσμικά και πρακτικά. Η συνέχιση της δραστηριότητας της, έστω και υπό συνθήκες μειωμένης ζήτησεως, θα αποτελέσει συγκριτικό πλεονέκτημα για όσο διάστημα η ζήτηση θα παραμείνει μειωμένη διεθνώς και θα ευνοήσει τη πορεία της στο μέλλον όταν οι ανταγωνιστές της επανεκκινήσουν την παραγωγή τους. Εάν αντιμετωπισθούν τώρα συγκεκριμένα ζητήματα με ευέλικτο τρόπο και πέραν των γενικών ρυθμίσεων που έχουν εξαγγελθεί για τη στήριξη των ελληνικών επιχειρήσεων, η ελληνική βιομηχανία όχι μόνο θα διατηρηθεί ως αξιόπιστος άμεσος και έμμεσος χρηματοδότης της οικονομίας αλλά θα

ωφεληθεί σε μεσοπρόθεσμη βάση ώστε να μπορέσει να αποσπάσει μερίδια αγοράς. Ευνόητο είναι ότι κάθε συγκεκριμένο μέτρο θα έχει μεγαλύτερη απόδοση στους βιομηχανικούς και εξαγωγικούς κλάδους που υπάρχει ήδη συγκριτικό πλεονέκτημα.

Η ηλεκτρική ενέργεια αποτελεί σημαντικό μέρος του κόστους παραγωγής. Βασικά αίτια του υψηλού κόστους στην χώρα μας είναι τα δομικά χαρακτηριστικά αυτής της αγοράς όπως η υποχρεωτική ημερήσια αγορά (compulsory pool), η ατελής εφαρμογή του target model και η έλλειψη διασυνδέσεων. Τα επιπλέον κόστη CO₂ επιβαρύνουν περαιτέρω την ανταγωνιστικότητα του κόστους. Η βιομηχανία χρειάζεται άμεσα ανταγωνιστικό κόστος ενέργειας και σε βιώσιμη βάση χωρίς την δυσανάλογη επιβάρυνση της σε σχέση με τους λοιπούς καταναλωτές. Η μείωση της ζήτησης ηλεκτρικής ενέργειας από την ελληνική βιομηχανία - κατά τα ήδη παρατηρούμενα στις χώρες της Ε.Ε. που έπαυσε η μη στρατηγικού χαρακτήρα βιομηχανική παραγωγή- θα έχει επαχθείς συνέπειες στην αγορά ενέργειας και το διαμορφούμενο κόστος με ευρύτερες επιπτώσεις στο σύνολο της οικονομίας και της κοινωνίας.

Για την ενίσχυση των ελληνικών βιομηχανιών που έχουν εξαγωγική δραστηριότητα και την διατήρηση της ανταγωνιστικότητάς τους απαιτείται η στήριξη του Ελληνικού Δημοσίου σε συνεργασία με τις συστημικές τράπεζες ώστε να αντικατασταθούν οι ανειλημμένες δανειακές τους υποχρεώσεις με νέες και υψηλότερες γραμμές, με χαμηλότερα επιτόκια και μακρύτερο ορίζοντα εξόφλησης. Σε κάθε περίπτωση, οι βιομηχανίες αυτές οι οποίες αποτελούν τις πλέον ανταγωνιστικές και βιώσιμες της εγχώριας αγοράς, αποτελούν την φυσική επιλογή και των ίδιων των συστημικών τραπεζών, οι οποίες θα αναζητήσουν ασφαλέστερη τοποθέτηση των χορηγήσεών τους λόγω της υποχώρησης της εγχώριας καταναλωτικής και επιχειρηματικής πίστωσης.

Προτείνεται η επιστροφή (σύνολο ή μέρος) της προκαταβολής του φόρου εισοδήματος για το φορολογικό έτος 2020 καθώς επίσης και η μη καταβολή της για το φορολογικό έτος 2021 ώστε να τονωθεί άμεσα η ρευστότητα των βιομηχανικών επιχειρήσεων οι οποίες δεσμεύουν εκ των πραγμάτων υψηλά ποσά για κεφάλαια κινήσεως και επενδύσεις με μακροπρόθεσμη απόσβεση.

Οι εξαγωγικές επιχειρήσεις της χώρας μας διασφαλίζουν τα εισπρακτέα από τις διεθνείς τους συναλλαγές έναντι του ρίσκου που εμπεριέχει η αδυναμία καταβολής τους εκ μέρους των πελατών. Η διασφάλιση των συναλλαγών γίνεται συνήθως μέσω ασφάλισης πιστώσεων (credit insurance) η οποία υπόκειται σε συγκεκριμένο ποσοστό κάλυψης του ασφαλιζόμενου ποσού. Συνεπώς, ακόμη και σε περίπτωση αθέτησης πληρωμής (default payment) ο ασφαλισμένος εξαγωγέας αναλαμβάνει το βάρος της διαφοράς που δεν θα καλυφθεί από την ασφαλιστική εταιρεία. Προτείνεται η με ειδική

ρύθμιση κάλυψη των ασφαλειών πιστώσεων που έχουν γίνει εμπρόθεσμα και σε πλήρη εφαρμογή των συμπεφωνημένων μεταξύ Ελλήνων εξαγωγέων και των ασφαλιστικών εταιρειών σε περίπτωση ανωτέρας βίας (force majeure) ώστε να μην επηρεαστεί δυσανάλογα με τις αντοχές του ο εξαγωγικός κλάδος της ελληνικής οικονομίας και να αποφευχθούν οι βαρύτατες περαιτέρω επιπτώσεις στο σύνολο της οικονομίας.

Ο Θουκυδίδης μας διέσωσε την ομιλία του Περικλή στην Εκκλησία του Δήμου σύμφωνα με την οποία αποφασίστηκε η δυναμική αντιμετώπιση των Λακεδαιμονίων και συνεπώς η είσοδος της Αθήνας και των συμμάχων της στο πόλεμο. Σε αυτήν την περίπτωση τονίσθηκε ότι 'τοῦ δὲ πολέμου οἱ καιροὶ οὐ μενετοί' (Θουκυδίδης Α. 142), δηλαδή, ότι στον πόλεμο οι ευκαιρίες δεν περιμένουν. Στον ασύμμετρο αυτό πόλεμο που έχουμε εισέλθει παρατηρούμε ήδη ότι όλοι οι συμμετέχοντες, ακόμη και αν αποτελούν μέλη της ίδιας κοινότητας κρατών, συμπεριφέρονται συγκεκαλυμένα ή μη ιδιοτελώς. Θα ήταν σοβαρή παράλειψη εάν δεν αξιοποιείτο η τρέχουσα συγκυρία ώστε να διαμορφώσουμε μια περισσότερο ανταγωνιστική και βιώσιμη βιομηχανία δεδομένου ότι οι ευκαιρίες δεν περιμένουν.

(*) Ο κ. Π. Λώλος είναι μέλος του Δ.Σ. της «Ελληνικής Παραγωγής – Συμβούλιο Βιομηχανιών για την Ανάπτυξη